

Sygn. akt III UK 115/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Andrzej Wróbel

w sprawie z odwołania J.P.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K.

o wysokość kapitału początkowego i emeryturę pomostową,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 9 maja 2019 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...].

z dnia 28 listopada 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Decyzją z 13 listopada 2015 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K. (organ rentowy) odmówił prawa do emerytury pomostowej z tej przyczyny, że J.P. (ubezpieczony) nie udowodnił okresu pracy w warunkach szczególnych w wymiarze co najmniej 15 lat oraz po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywał prac w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i

3 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 965 ze zm., dalej jako ustawa o emeryturach pomostowych).

Sąd pierwszej instancji uwzględnił odwołanie od tej decyzji i przyznał prawo do emerytury pomostowej po ustaleniu, że ubezpieczony w okresie od 2 lipca 1975 r. do 23 października 1978 r. był zatrudniony w Hucie [...] na stanowisku wymienionym w Dziale XIV poz. 25, przy czym od 27 października 1975 r. do 18 października 1978 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową. Po jej zakończeniu od 3 listopada 1978 r. do 3 lutego 1979 r. wykonywał u nowego pracodawcy prace wymienione w Dziale XIV poz. 25 (bieżąca konserwacja agregatów i urządzeń oraz prace budowlano-montażowe i budowlano-remontowe na oddziałach będących w ruchu, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie). Następnie ubezpieczony pracował na statkach morskich w żegludze międzynarodowej jako członek załogi u zagranicznych armatorów (od 1 stycznia 1986 r. z przerwami do 15 grudnia 2011 r.). W okresie od 2 maja 1989 r. ubezpieczony podlegał dobrowolnemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu zatrudnienia u zagranicznych armatorów. Sąd pierwszej instancji zwrócił uwagę, że w załącznik nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych w punkcie 23 wymieniono prace na statkach żeglugi morskiej. Ponieważ z orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika, że do okresu pracy w szczególnych warunkach wlicza się okres wykonywania za granicą pracy na statkach morskich na podstawie skierowania do takiej pracy przez Agencję Morską w S., okresy te należało zaliczyć ubezpieczonemu do okresu pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Apelacyjny w [...]. wyrokiem z 28 listopada 2017 r., III AUa [...] uwzględnił apelację organu rentowego, zmienił zaskarżony wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalił odwołanie. Uzasadniając podjęte rozstrzygnięcie, Sąd drugiej instancji przywołał obszernie orzecznictwo Sądu Najwyższego, z którego wynikało, że okresy zatrudnienia w warunkach szczególnych obywateli polskich za granicą wlicza się do okresów ubezpieczenia społecznego w Polsce pod warunkiem opłacenia składki w polskim organie ubezpieczeń społecznych (wyroki Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2010 r., II UK 328/09, LEX nr 987707; z 1 czerwca 2010 r., II UK 5/10, LEX nr 589882; z 5 marca 2003 r., II UK 196/02, LEX nr 78191). Na tej podstawie Sąd drugiej instancji przyjął, że ubezpieczony nie

mógł nabyć prawa do emerytury pomostowej z tytułu pracy na statkach morskich od 1 stycznia 2009 r., ponieważ za okres od 30 stycznia 2009 r. do 15 grudnia 2011 r. nie odprowadzono za ubezpieczonego składek na fundusz emerytur pomostowych z tytułu pracy na statkach morskich za granicą. To z kolei oznaczało, że choć ubezpieczony wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych po 31 grudnia 2008 r., nie mógł nabyć prawa do tej emerytury na podstawie art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych.

Analizując w dalszej kolejności, czy ubezpieczony mógł nabyć prawo do emerytury pomostowej na podstawie art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych, Sąd Apelacyjny stwierdził, że z ustaleń postępowania przed organem rentowym oraz sądami nie wynika, by ubezpieczony legitymował się na dzień 31 grudnia 2008 r. wymaganym przez ustawę 15-letnim stażem pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Jako takiej pracy nie można bowiem kwalifikować pracy wykonywanej w okresie zatrudnienia w Hucie [...] na stanowisku monterów maszyn i urządzeń hutniczych. Nie jest to bowiem praca wymieniona pod pozycją nr 7, nr 8 lub nr 15 wykazu prac w szczególnych warunkach.

Ubezpieczony zaskarżył wyrok Sądu drugiej instancji skargą kasacyjną w całości. Zakażonemu wyrokowi zarzucił naruszenie: 1) art. 49 ust. 1, art. 4 pkt 2 i 5 ustawy o emeryturach pomostowych przez niewłaściwe zastosowanie i nieuwzględnienie wszystkich istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności, a przede wszystkim przez nieuwzględnienie jako pracy w warunkach szczególnych okresu zatrudnienia w Hucie [...]; 2) art. 4 w związku z art. 49 pkt 3 ustawy o emeryturach pomostowych przez błędną wykładnię i przyjęcie, że za okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze uważa się tylko te okresy wykonywania pracy za granicą u pracodawców zagranicznych, za które odprowadzona została składka na Fundusz Emerytur Pomostowych, gdy ubezpieczony nie miał takiego obowiązku a wykonywane przez niego prace mieszczą się w definicjach pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze według ustawy o emeryturach pomostowych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionej podstawy.

Całkowicie chybiony jest zarzut naruszenia art. 49 ust. 1, art. 4 pkt 2 i 5 ustawy o emeryturach pomostowych, ponieważ w dotychczasowym orzecznictwie wyjaśniono już, że okresu wykonywania po 31 grudnia 2008 r. pracy poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez osobę niepodlegającą ubezpieczeniu w Funduszu Emerytur Pomostowych nie zalicza się do okresu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze (wyrok Sądu Najwyższego z 23 listopada 2016 r., II UK 430/15, OSNP 2018 nr 2, poz. 19).

W dalszej kolejności Sąd Najwyższy zauważa, że zarzut naruszenia art. 49 pkt 1, art. 4 pkt 2 i 5 ustawy o emeryturach pomostowych skarżący stawia i uzasadnia w sposób charakterystyczny dla zarzutów naruszenia prawa procesowego. Niewłaściwe zastosowanie przepisu nie polega na „niewwzględnieniu wszystkich istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności oraz ocenie materiału dowodowego bez jego wszechstronnego rozwiązania”, lecz na zastosowaniu przepisu do stanu faktycznego, który nie jest objęty zakresem wynikającego z tego przepisu unormowania albo na zastosowaniu przepisu do nieustalonego stanu faktycznego. Skoro jednak skarżący podnosi dodatkowo w zarzucie, że Sąd drugiej instancji wadliwie nie uwzględnił jako pracy w warunkach szczególnych okresu zatrudnienia w Hucie [...], a przez to spełnienia przez skarżącego przesłanki 15-letniego stażu pracy w warunkach szczególnych na dzień 1 stycznia 2009 r., zarzut ten należy rozpoznać w tak wyznaczonym przez skarżącego zakresie.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że w przypadku niekontynuowania pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze po 31 grudnia 2008 r. (po wejściu w życie ustawy o emeryturach pomostowych), warunkiem nabycia prawa do emerytury pomostowej na podstawie art. 49 ustawy jest legitymowanie się 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych ale tylko na takim stanowisku, które zostało uznane za pracę uprawniającą do uzyskania emerytury pomostowej na podstawie art. 3 tej ustawy oraz załączników do niej. Natomiast brak podstaw prawnych do przyznania emerytury pomostowej ubezpieczonemu, którego dotychczasowy okres pracy w

warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze, dziś nie może być tak kwalifikowany (wyrok Sądu Najwyższego z 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62).

Jak wyjaśniono już w orzecznictwie (wyrok Sądu Najwyższego z 21 listopada 2017 r., I UK 472/16, BSN – IPUSiSP 2018 nr 2, poz. 17), prace w szczególnych warunkach uprawniające do emerytury pomostowej zostały określone w ustawie o emeryturach pomostowych przez: 1) definicję zawartą w art. 3 ust. 1 tej ustawy, 2) wyliczenie czynników ryzyka związanych z poszczególnymi rodzajami prac w szczególnych warunkach determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, zawarte w art. 3 ust. 2 oraz 3) wykaz takich prac zawarty w załączniku nr 1 do ustawy. Analogicznie jest w przypadku prac o szczególnym charakterze, które zostały zdefiniowane w art. 3 ust. 3 ustawy i wyliczone w załączniku nr 2 do tego aktu.

W dalszej kolejności przypomnieć należy, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego zaakceptowano pogląd, zgodnie z którym wykaz prac określonych w art. 3 ust. 1 i 3 jest zamknięty i nie podlega uzupełnieniu, co oznacza, że cech pracy „o szczególnym charakterze” lub „w szczególnych warunkach” nie mogą posiadać inne prace, choćby sposób ich wykonywania i ich jakość mogła obniżyć się z wiekiem (wyrok Sądu Najwyższego z 21 listopada 2017 r., I UK 472/16, BSN – IPUSiSP 2018 nr 2, poz. 17). Umieszczenie danej pracy w załączniku do ustawy o emeryturach pomostowych stwarza domniemanie prawne, że praca ta spełnia ustawowe kryteria kwalifikacyjne pracy w szczególnych warunkach.

Skarżący argumentuje, że wykonywaną przez niego pracę na stanowisku montera maszyn i urządzeń hutniczych należy uznać za stanowisko wymienione w załączniku nr 2 pkt 14 (prace przy bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi mogącymi spowodować awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego). Ustawa o emeryturach pomostowych nie definiuje pojęć „procesów technicznych” i „technologicznych”, „poważnej awarii” czy „bezpieczeństwa publicznego”. W orzecznictwie sądów powszechnych (np. wyroki wyrok Sądu Okręgowego w S. z 28 lutego 2018 r., VI U 1664/17, LEX nr 2463739; wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z 16 listopada 2016 r., VIII U 1018/16, LEX nr 2189081) ukształtowała się linia orzecnicza, zgodnie z którą wskazówek co do

wykładni pojęcia „Prace przy bezpośrednim sterowaniu procesami technologicznymi mogącymi stwarzać zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej ze skutkami dla bezpieczeństwa publicznego” należy szukać w poradniku do ustawy o emeryturach pomostowych zatytułowanego „Zasady kwalifikacji prac w szczególnych warunkach i o szczególnym charakterze” z dnia 10 czerwca 2009 r. (http://archiwum.ciop.pl/zasoby/EMERYTURY_POMOSTOWE_poradnik.pdf). Wynika z niego, że prace przy bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi mogącymi stwarzać awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego, to prace wykonywane przez osoby zatrudnione na stanowiskach, na których prace wykonywane są przy instalacjach technologicznych lub obiektach technicznych, na których awaria techniczna w rozumieniu ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. Nr 62, poz. 558 ze zm.) może spowodować poważne skutki, równoważne skutkom poważnych awarii, określonym w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 30 grudnia 2002 r. w sprawie poważnych awarii objętych obowiązkiem zgłoszenia do Głównego Inspektora Ochrony Środowiska (Dz.U. z 2003 r. Nr 5, poz. 58) i które nie są zaliczone do kategorii dużego lub zwiększonego ryzyka wystąpienia poważnej awarii na podstawie rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 10 października 2013 r. w sprawie rodzajów i ilości substancji niebezpiecznych, których znajdowanie się w zakładzie decyduje o zaliczeniu go do zakładu o zwiększonym ryzyku albo zakładu o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej (Dz.U. z 2013 r., poz. 1479).

Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. Nr 62, poz. 558 ze zm.) awarią techniczną jest gwałtowne, nieprzewidziane uszkodzenie lub zniszczenie obiektu budowlanego, urządzenia technicznego lub systemu urządzeń technicznych, powodujące przerwę w ich używaniu lub utratę ich właściwości. Stosownie zaś do § 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie poważnych awarii objętych obowiązkiem zgłoszenia do głównego inspektora ochrony środowiska z dnia 30 grudnia 2002 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 5, poz. 58), poważne awarie to m.in. awarie, które były następstwem uwolnienia w trakcie magazynowania lub transportu dowolnej substancji, która ze względu na swoje właściwości lub ilość może być niebezpieczna dla życia, zdrowia

ludzi lub dla środowiska, prowadząc przynajmniej do jednego ze skutków spośród rodzajów skutków, o których mowa w pkt 2 lit. a-d tj. skutki wobec osób, szkody w środowisku, szkody w mieniu oraz negatywne skutki wykraczające poza terytorium RP. Z przepisów tych w orzecznictwie sądów powszechnych wyprowadzono trafne założenie, zgodnie z którym „bezpieczeństwo publiczne” - w aspekcie odnoszącym się do prac o szczególnym charakterze - oznacza bezpośrednie zagrożenia środowiska, w tym zdrowia i/lub życia obywateli w zakresie szerszym niż populacja pracowników danego zakładu (wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z 16 listopada 2016 r., VIII U 1018/16, LEX nr 2189081). Z powyższego wynika jednoznacznie, że niewystarczające jest wywołanie jakiegokolwiek awarii wskutek wadliwego sterowania procesem technicznym. Kierując się powyższymi założeniami, w orzecznictwie sądów powszechnych nie uznano za zakład pracy o zwiększonym lub dużym ryzyku spółdzielni mleczarskiej (wyrok Sądu Apelacyjnego w S. z 19 grudnia 2017 r., III AUa 348/17, LEX nr 2476141). Natomiast za zakład taki uznano elektrownię a w konsekwencji za pracę o szczególnym charakterze uznano pracę na stanowisku obchodowego bloku energetycznego (wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 25 lutego 2014 r., III AUa 851/13, LEX nr 1439156).

W dalszej kolejności Sąd Najwyższy stwierdza, że jako prace o szczególnym charakterze w rozumieniu pkt 14 załącznika nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych, można kwalifikować tylko takie prace, które polegają na „bezpośrednim sterowaniu”. Wykonujący je pracownik musi obsługiwać urządzenia, maszyny lub instalacje i stale kontrolować ich parametry, reagując na wszelkie odchylenia i podejmując działania korygujące, co w założeniu ma doprowadzić do niedopuszczenia do wystąpienia poważnej awarii ze skutkami dla bezpieczeństwa publicznego. W piśmiennictwie zwrócono także uwagę, że konieczne jest istnienie związku przyczynowego między sterowaniem procesem technicznym a możliwością spowodowania awarii (B. Gudowska, K. Ślebzak (red.), *Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Emerytury pomostowe. Komentarz*, [...] 2013, s. 923). Zatem konieczne jest stwierdzenie, że wykonywanie przez pracownika obowiązków przy obsłudze takich urządzeń, maszyn lub instalacji może grozić awarią techniczną.

Odnosząc powyższe ogólne założenia do okoliczności niniejszej sprawy, Sąd Najwyższy stwierdza, że: 1) przy braku jakiejkolwiek argumentacji w skardze wskazującej na coś przeciwnego - praca na stanowisku montera maszyn i urządzeń energetycznych, zajmującego się bieżącą konserwacją agregatów i urządzeń oraz pracami budowlano-montażowymi nie polega na „bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi”. Samo montowanie maszyn i urządzeń energetycznych oraz upewnianie się, że prawidłowo działają po montażu lub wykonywanie ich bieżących napraw nie spełniają powyższego wymogu; 2) piec hutniczy nie jest urządzeniem, w którego działaniu zachodzą „procesy techniczne” mogące spowodować awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego. Skutki awarii pieca ograniczone są do zakładu pracy a huta nie jest takim podmiotem, którego prawidłowe i niezakłócone funkcjonowanie było lub jest kluczowe dla zapewnienia bezpieczeństwa publicznego.

Okoliczność, że praca skarżącego nie była pracą o szczególnym charakterze w rozumieniu pkt 14 załącznika nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych, czyni niezasadnym zarzut naruszenia art. 49 ust. 1, art. 4 pkt 2 i 5 ustawy o emeryturach pomostowych.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.